

MUSEUMSAVISEN

Nr. 60
august 2015
35. årgang

MUSEUMSFORENINGEN SØNDERSKOV

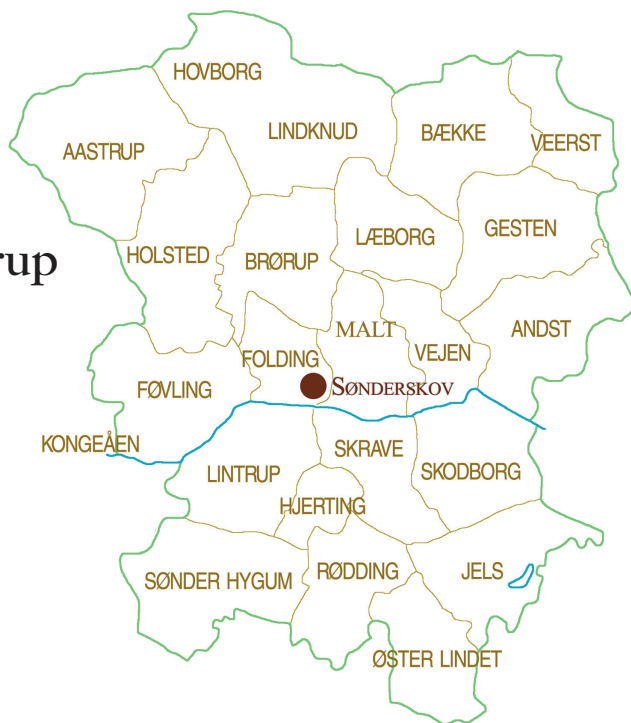
Pejlemærker

Guldsålen fra Gjerndrup

Fra museets dagligdag

Kvindes valgret

Julegaveidéer

Museet på Sønderkov

Sønderkovgårdvej 2, 6650 Brørup

Tlf. 75 38 38 66

E-mail: post@sonderskov.dk

www.sonderskov.dk

Museets åbningstider:

Tirsdag-søndag kl. 11-16.

Mandag lukket.

Kontoret er åbent hverdage 9-16.

Efter forudgående aftale med museet er der også adgang for grupper udenfor normal åbningstid.

Der er endvidere mulighed for at aftale gruppebesøg med introduktion og/eller omvisning, også udenfor normal åbningstid.

Museets faste medarbejdere:

Fagligt personale:

Museumsleder Bo Ejstrud

Museumsinspektør Scott Dollar

Museumsinspektør Lars Grundvad

Museumsinspektør Linda Klitmøller

Museumsinspektør Janne Krøtel

Museumsinspektør Martin Egelund Poulsen

Museumsinspektør Nick Schaadt

Teknisk-administrativt personale:

Rengøringsassistent Lis Johansen

Museumsassistent Joan Lindberg

Bogholder Nancy K. Lökkegaard

Museumsvært Hanne Petersen

Pedel Flemming Schmidt

Natur- og kulturskolen:

Naturvejleder Sam Bøgesgaard Sørensen

Holsted - Brørup - Vejen Egnens Museumsforening blev stiftet den 6. februar 1979 med det formål at oprette og drive et kulturhistorisk egnsmuseum. Med virkning fra 2007 er museumsforeningens navn i kraft af kommunalreformen ændret til "Museumsforeningen Sønderkov". Museet og Museumsforeningen har samme bestyrelse.

Formand: Inger Bråsch Gram, Villumsvej 4, 6683 Føvling, tlf. 75 39 82 59;

Medlemmer af forretningsudvalget: Bodil Baagø, Maltbæk; Eva Bræmer-Jensen, Sdr. Stenderup. Øvrige medlemmer: Ann Møller Gram, Rødding, Gunnar Krog, Brørup, Niels Rasmussen, Brørup og Lennart Madsen, Haderslev.

Udpeget af Vejen Kommune: Henny Schøler, Rødding og Anni Grimm, Brørup

Kontingent 2015 125,- kr. for enkeltmedlemmer og 175,- kr. for par.

Foreningens medlemmer modtager Museumsavisen og løbende meddelelser om aktiviteter. Desuden gives der 10% rabat i museumsbutikken, og 50% på indgangsbilletten ved særarrangementer.

Redaktion: Bo Ejstrud

Pejlemærker

Der står tre vindmøller ved motorvejen lige vest for afkørsel 69 Brørup. Dem bruger jeg hver dag, skønt det slet ikke er mine. Motorvejen er nemlig en praktisk og hurtig, men meget lidt underholdende måde at bevæge sig gennem landskabet på, og det eneste, jeg efterhånden ser af omgivelserne, er de tre møller. De er nemlig tegnet på at der skal drejes fra, og at jeg snart er fremme ved arbejdet og de fantastiske kolleger på Sønderskov.

Vi har alle brug for pejlemærker i livet. Vi bruger dem til at navigere efter, og ikke bare på vejen. Der skal være faste punkter, eller i det mindste noget vi opfatter som faste punkter, i vores tilværelse. Noget som vi kan orientere os og vores verden ud fra. Historien, og vores forståelse af den, er et af disse pejlepunkter.

På museerne er vi med til at skabe fortælling og sammenhæng på baggrund af historien. Vi fortæller om de lange linjer af levet menneskeliv på den egn, som vi har ansvaret for, og vi fortæller om de store begivenheder såvel som den dagligdag, der trods alt helst skal være mest af i et liv. I det meget lange perspektiv på fortællingen, som vi har, når vi også omkring forskellighederne; at der er andre måder at leve et liv på, såvel som lighederne, at der er udfordringer, som er universelle for mennesker, men måske har været løst på forskellige måder til forskellige tider.

Derfor er museerne vigtige. Gennem et faguddannet personales indsats skaber vi værdi ved at sikre en velbegrundet fortælling om vigtige pejlepunkter i

menneskers liv. Vi sikrer kulturarven, så godt vi kan, og giver dermed fremtidige generationer mulighed for at fortælle deres version af historien. Deri ligger det faglige perspektiv i at dreje af ved de tre møller, og tage på arbejde på Sønderskov.

Det er heller ikke sådan, at vi får lov at sidde og putte os med al vores viden herude på det smukke landsted. I samarbejdet med en både målrettet og lydhør kommunal forvaltning arbejder vi med at brede fortællingerne ud i landskabet, og bidrager aktivt til den fysiske planlægning. Når nye projekter skal laves, arbejder vi med Vejen Kommune på at finde den stærkest mulige fortælling på netop dette lokale punkt; noget der kan bygges sammen med et landskab i udvikling, og kan give det dybde og værdi. Det har at gøre med den fremtidige udvikling af området. Udvikling skabes af jobs og boligpriser, men det er næppe nok for at tiltrække den bedst kvalificerede arbejdskraft til en egn, som folk - der ikke kender den - sikkert ville tænke på som perifer. Vi har brug for store fortællinger om vores egn. Vel at mærke fortællinger, der ikke er overfladisk spin, men udtryk for ægthed, dybde og engagement. Det har vi på Sønderskov, og de store fortællinger findes i rigeligt mål på vores egn.

Igen i dette nummer af Museumsavisen fortæller vi fra den varierede dagligdag, vi har på museet. God fornøjelse med læsningen.

Museumsleder Bo Ejstrud

“En stor Spølkumme”

Fortællingen om guldsålen fra Gjerndrup

Dette er tredje del i serien om danefæ fra Vejen kommune. En serie som forlænges betragteligt i en tid, hvor brugen af metaldetektorer nærmest er blevet en folkesport. Det er også en hobby, som betyder meget ekstra arbejde på de danske museer. Men vi arkæologer værdsætter alle genstande, der bringes til os, for hvert enkelt fund bidrager til forståelsen af vores fælles fortid – også de genstande, der ikke erklæres for danefæ. Guldsålene fra Gjerndrup er dog danefæ, og det fik betydning for fundets skæbne.

Artiklens overskrift stammer fra et vidneudsagn, der blev fremført ved en retssag i 1775. Sagen omhandlede ulovligt salg af danefæ – altså kongeligt eje. Det var allerede dengang en alvorlig sag, som involverede mange mennesker samt et uvurderligt fund fra Danmarks yngre bronzealder. Sagen endte på mange måder ulykkeligt, idet en familie blev splittet og store dele af fundet desværre forsvandt. Men sagen omhandlede også kar lavet i guld, hvoraf ét i hvert fald var så stort, som titlen antyder.

Sagen var ellers startet som en lykkelig fortælling, for karret blev oprindeligt fundet af en lokal hyrdedreng ved navn Peder Poulsen i 1774. Han gik med sine dyr på jorderne syd for Gjerndrup. Vel som en del af en leg, havde Peder forsøgt at fange et lille dyr i en dyregrav, som var gravet ind i siden på en sandbanke. Han havde fisket efter dyret med en lang pind, men i stedet for at ramme dyret

stak han til en lerpotte. Potten fik han hurtigt gravet frem og ved synet af dens indhold, må han have kigget en ekstra gang. For i potten lå der tre skåle inden i hinanden, som var de et sæt. Skålene var svøbt i et uldent klæde.

Peder troede, det var messingskåle, og det samme gjorde hans far, Poul Pedersen, så de gemte sammen skålene i en kiste i hjemmet. Pouls bror fik imidlertid nys om fundet og fik narret genstandene ud af Poul. Onklen drog derpå i hast til Fredericia, hvor han solgte skålene for en stor sum. Onklen havde nemlig indset, at skålene var lavet af guld, og han vidste derfor, at han kunne tjene en god skilling ved salget.

Hele denne historie kom dog myndighederne for øre, og de tvang onklen for retten, hvor Peder vidnede mod ham. Dommeren idømte onklen at fremskaffe alle tre skåle for egen regning. Det tog en hel vinter at opspore køberen, og den efterfølgende forhandling om tilbagekøbet endte vel nærmest i onklens ruin, for han stod tilbage med et minus på 31 rigsdaler efter den samlede handel – en ikke uanseelig sum på den tid.

Hvad der herefter skete med de tre skåle er lidt sløret, men Peder fik hvert fald 100 rigsdaler i danefæodusør, og efter sigende blev skålene sendt mod København, hvor de skulle udstilles. Imidlertid forsvandt to under denne rejse – rygterne fortalte dengang, at de to skåle var blevet smeltet om, eller at

Guldkarret fra Gjerndrup med dets sirligt udformede cirkelmønstre og geometriske former. Karret var oprindeligt ét af tre, men to forsvandt på mystisk vis. Bemærk solmotivet som udgår fra bundens centrale punkt. Foto: Nationalmuseet, København.

de var endt i Hamborg. Den tredje skål blev sidenhen udstillet på Museet for Nordiske Oldsager og kan i dag ses på Nationalmuseet.

To af skålene kan selvsagt ikke beskrives nærmere. De var dog af omtrent samme størrelse som den bevarede skål, og det vides fra vidneudsagnene, at de også var lavet i guld. Lerpotten og det uldne klæde findes heller ikke mere, og megen viden er desværre gået tabt.

Den tredje skål kan derimod beskrives. Den er således rejst i en tynd guldplade, vel nærmest i guldblik. Skålen er kendetegnet ved en cylindrisk hals og den udkrængede rand samt den rundede

bund. Den ydre bund samt siderne er smukt dekorede med rejste cirkel- og stregmønstre, som både kan betragtes individuelt, men som også kan anskues samlet, hvorved de danner nye mønstre. Især skal der bemærkes en stråleomkranset sol på karrets bund, som dannes ved det samlede antal cirkler og streger. Netop denne solfigur kunne antyde, at karret var lavet til et helligt formål.

Vi ved ikke meget om tidens religion, men meget indikerer, at netop solen spillede en nøglerolle. Solen var livgivende både for mennesker, dyr og afgrøder. Ingen kunne tvivle på denne magt. Men hvordan man tilbad solen fremstår endnu ikke helt klart, og kom-

mer formentlig aldrig til det. Arkæologen Flemming Kaul fra Nationalmuseet har dog studeret emnet, og hans tolkninger fortæller om en kompleks religiøs forestillingsverden, som i meget korte træk kan beskrives som følger:

Solen var den primære guddom, som havde en række hjælpere, der førte den gennem dens rejse i løbet af døgnet. Således tyder noget på, at solens rejse startede ved daggy. Her blev solen ført af en fisk fra et skib op til enten en hest eller endnu et skib, som skulle trække solen i dagtimerne, indtil de mødte slangen som på ny førte solen ned til natskibet og underverdenen. Flemming Kaul har især brugt bronzealderens rige motivverden som kilde til denne fortolkning. Og billederne findes efterhånden i tusindvis - bedst kendt er måske de mange helleristninger, men også billeder på rageknive viser denne fortælling. Og dertil viser mange genstandsfund, at skibe, slanger og heste var særligt betydende i bronzealderen.

Med guldsålene har vi med rimelighed nogle af de genstande, som blev brugt i ritualer ved soldyrkelsen, og som givetvist involverede alkoholiske drikke. Det er sjældne fund, som kun kendes fra i alt otte lokaliteter i hele landet. Som i Gjerndrup findes sålene dog flere sammen, sådan at de otte fund rummer i alt 40 guldsåle. Man kan se, at flere af dem er parvist ens, og det er ikke unormalt for bronzealderens rituelle genstande: Parret er et gennemgående tema. Man kan dog også se, at parrene ikke var uadskillige, for et par af ens såle er fundet i to forskellige fund, dels ved Midskov på Nordfyn og dels på Avernakø i det Sydfynske Øhav.

Skålene stammer formentlig fra Nordtyskland eller Frankrig, hvor de også er kendt. Selvom sålene fra Gjerndrup ikke havde hank, er det et særligt træk, der kendes fra de danske fund. Hankene er hestehovedformede, og består af en tyk bronzestang med omviklet guldtråd. Den er nittet på sålen, uden hensyntagen til mønsteret. På nogle af sålene er hankene brudt af igen, inden de er lagt i jorden.

Fund af guldsåle i Danmark.

Det er typisk, at sålene findes i områder med andre rige fund fra yngre bronzealder. Gjerndrup sålene er fundet kun få km fra lurene fra Maltbæk. Det er begge sjældne fundtyper, og begge knyttes til det religiøse liv. De to fund markerer dermed formentlig et af yngre bronzealders rituelle centre i området mellem Brørup og Malt. - Lurerne hører derfor med i fortællingen om guldsålene, og er i sig selv en spændende historie. Den fortæller vi en anden gang.

Museumsinspektør Lars Grundvad

Litteratur:

- Broholm, H.C. 1949: *Danmarks Bronzealder*, 4. Bd. København
- Jensen, J. 2006: *Danmarks Oldtid - Bronzealder 2000-500 f.Kr.* København.
- Jørgensen, L. & P.V. Petersen 1998: *Guld, magt og tro - Danske guldsatte fra oldtid og middelalder*. Kolding.
- Schmidt, A.F. 1949: *Brørup Sogns historie*. Kolding

Glimt fra museets dagligdag

Om indsamling og registrering

I forrige udgave af Museumsavisen tog vi fat på at beskrive det mere usynlige museumsarbejde, som også foregår på Sønderskov. Her beskrev vi dokumentation af nedrivningstruede huse som et eksempel på hvordan museet bruger digitale metoder i dokumentationsarbejdet. Denne gang er emnet lige så basalt, som det er vigtigt for museet. Det handler om vores indsamling og registrering, og dermed om hvordan vi håndterer den samling af genstande, som er en helt central del af museets virke.

I har nok hørt udtrykket "Museumslovens fem søjler". Begrebet dækker over de statsanerkendte museers forpligtigelse til at 1: indsamle, 2: registrere, 3: bevare, 4: forske og 5: formidle. Søjlerne er alle vigtige og de er indbyrdes forbundne. Fjernes den ene søjle, vælter huset. Ingen bevaring uden indsamling og registrering, ingen formidling uden forskning og indsamling, og så videre.

Indsamling er forudsætningen for registrering. Hjemtagelse af en genstand er ikke en ensrettet proces. Arkæologiske genstande indsamles til museet i forbindelse med udgravninger og andre aktiviteter i feltet. Nyere tids genstande indsamles til museet efter nøje faglig vurdering. Vurderingen bygger på en lang række kriterier, som skal være opfyldt. Derfor vil man undertiden opleve, at vi siger nej tak til en tilbudt genstand. Begrundelse kan være, at vi allerede har genstanden eller en lignende gen-

stand i vores samlinger, men oftest er begrundelsen, at genstanden mangler det, som museumsfolk kalder "proveniens". Proveniensen dækker over genstandens historie. Alle genstande har deres helt egen historie. Den skal følge med genstanden ind i museet. Vi skal kunne placere genstanden i tid, sted og socialt miljø. Kort sagt, vi skal have oplyst, hvem der har brugt genstanden, hvornår de har brugt den, hvor de har brugt den og hvordan de brugt den. Genstande uden proveniens har en ringe forsknings- og formidlingsmæssig værdi og derfor er vi ikke glade for at tage dem hjem til samlingen. Hvis vi siger nej tak til en genstand, skal man derfor huske på, at det koster tid, og penge, at registrere og opbevare genstande. Derfor kan vi ikke tage kritikløst hjem, men skal modtage de genstande, der har den største kulturhistoriske værdi, den største fortælleleværdi om de liv der er levet på netop vores egn, og det, som ikke allerede findes i overflod i magasinerne hos os eller ved de andre museer.

Alle genstande får et flerdelt museumsnummer ved hjemtagelsen. Det består først af et akronym. Alle museer er tildelt deres eget, og vores er HBV. Akronymet efterfølges af tal, først et sagsnummer, der er et løbenummer for de sager vi opretter, derefter et "x" for "genstand" og så genstandens nummer i den pågældende sag. Derfor hører I os undertiden tale om x-numre, vores synonym for genstande. Nummeret følger genstanden og anvendes ved

registreringen. HBV 971x170 kan derfor læses som: ”*Museet på Sønderskov, sag nr.971, genstand nr.170*”. Sag nr.971 er i øvrigt genstande fra tagpapfabrikken Phønix i Vejen, og genstand x170 er et sæt Kansas-arbejdstøj, der er blevet brugt af en af arbejderne på fabrikken.

Museet anvender registreringsprogrammet Regin, som stilles til rådighed af Kulturstyrelsen. Sønderskovs samling rummer lidt over 30.000 genstande. Dertil kommer arkivalier, fotos, bånd, breve, rapporter med mere. Intet menneske kan overskue så stor en samling. Registreringen giver os et overblik over samlingen og mulighed for at navigere i den. Ved registreringen samles nemlig alle relevante oplysninger om en sag og de tilhørende genstande på et sted.

Registreringen rummer en beskrivelse og et fotografi af genstanden. Det tjener et praktisk formål. Vi kan på baggrund af beskrivelsen og fotografiet finde de rigtige genstande frem til udstilling eller forskning. Alternativet ville være en tidsrøvende tur i magasinet. Beskrivelsen og fotografiet er uvurderlige hvis vi skulle være så uheldige, at genstande en dag blev stjålet, udsat for et uheld, eller mistet på anden måde.

Registreringen rummer endvidere følgende oplysninger:

- Hvordan genstanden er kommet til museet - f.eks. som gave eller køb
- Givers/brugers navn
- Hvornår genstanden er indlemmet i museets samling
- Sted - hver tænkes ofte på det sted, hvor genstanden er anvendt, men det kan også fremstillingssted. Stedet angives med et topografisk nummer. Hvert

sogn har sit nummer

- Registrantgruppe - altså emne. Emnerne er opdelt i hovedgrupper og undergrupper. I alt findes der 20 hovedgrupper med tilsammen 127 undergrupper.

Registreringen gør det muligt for os at navigere rundt i samlingen. Programmet giver os en lang række søgemuligheder. Skal vi lave en udstilling, kan vi finde samtlige genstande, fotografier med mere fra en bestemt tidsperiode eller om et bestemt emne frem til brug. Ønsker vi at få oplyst om en person har givet museet en eller flere genstande, giver programmet os et svar. Ønsker vi at finde ud, hvad samlingerne rummer fra Malt Sogn, kan programmet også finde det.

Alle statsanerkendte museer har pligt til at gøre samlingerne offentligt tilgængelige. Registreringerne publiceres på internettet på den fælles hjemmeside Museernes Samlinger. Siden kan ses på: www.kulturarv.dk/mussam/. Her kan enhver søge bredt i de statsanerkendte museers samlinger og finde ud af, hvad der ligger i vore magasiner. Mulighederne er mange. Man kan søge i alle museers samlinger eller blot et enkelt museums samling. Man kan vælge at søge efter en bestemt genstand eller søge bredt på et emne eller tidsperiode. Prøv selv at gå ind på hjemmesiden og søg. I vil blive forbavset over de mange genstande, fotos, film med mere, som gemmer sig i museernes magasiner. Hjemmesiden åbner et lille kighul til en ellers lukket verden.

Desværre er alle vores genstande endnu ikke registreret i Regin og publiceret i

The screenshot shows a web browser window with the URL <https://www.kulturarv.dk/mussam/Tilknyttede.acti>. The page title is 'Museernes Samlinger - Kult...'. The main header is 'MUSEERNES SAMLINGER' with a navigation menu including 'FORSIDEN', 'OVERSIGTER', 'SØG', 'OM WEBSTEDET', 'HJÆLP', and 'LOGIN'. Below the header, there are links for 'EMNEOVERSIGT', 'GEOGRAFISK OVERSIGT', 'PERIODEOVERSIGT', and 'MUSEUMSOVERSIGT'. The main content area is titled 'Museet på Sønderskov' and shows 'Tilknyttede sager' with 'Viser 656 ud af 656 resultater'. There are links for 'Tilbage' and 'Udskriv'. Below this, there is a sorting section with 'Sorter søgeresultatet ved at klikke på kolonneoverskrift.' and a pagination control showing '10 resultater per side'. The main table has columns for 'Billede', 'Beskrivelse', 'Periode', 'Sted', and 'Museum'. The table lists several items, all from 'Museet på Sønderskov'.

Billede	Beskrivelse	Periode	Sted	Museum
	Genstande fra Mandehus, Præstegaard Konverteret fra ældre museumssag.	efter 1850	Museet på Sønderskov	Museet på Sønderskov
	Genstande fra Valdemar Feddersen, Holsted Konserveret fra ældre museumssag.		Museet på Sønderskov	Museet på Sønderskov
	Genstande fra vognmandsforretning og husærd fra den tilhørende husholdning, Vejen Konverteret fra ældre museumssag.	efter 1850	Museet på Sønderskov	Museet på Sønderskov
	Genstandssamling, nyere tid, uden proveniens Konverteret fra ældre museumssag. Samling er uden proveniens, indsamlet af museumsforeningen før 1990. Sa...	efter 1850	Museet på Sønderskov	Museet på Sønderskov

Skærbillede af søgning i Museernes Samlinger. Her har enhver adgang til at se, hvad der findes på museerne.

Vi viser her en tilfældig skærmside fra søgningen på Museet på Sønderskov.

Museernes Samlinger. Som nogen måske kan huske blev Museet på Sønderskov ved kvalitetsvurderingen i 2010 kritiseret for vores mangelfulde registrering. Siden har vi arbejdet hårdt og målrettet for at indhente det forsømte og efter aftale med Kulturstyrelsen skal hele vores samling være registeret og publiceret i 2018. Det er en meget stor opgave, men den skal klares.

Vi oplever ofte, når folk vil indlevere genstande til os, at tingene indleveres med et ønske om at de bliver udstillet på museet. De færreste ønsker, at tingene "bare" bliver gemt i et eller andet fjernt magasin. Det kan vi ikke love, selvom vi måske kan forstå det umiddelbare ønske. Men som museumsfolk er vores perspektiv et helt andet, og genstandene på magasin bliver ikke "bare" gemt. Når vi udstiller genstande, så skal de indgå i en bestemt historie, som vi gerne vil fortælle her og nu og måske nogle år frem på museet. Men når vi registrerer genstande, og lægger dem på magasin,

så skal de gemmes og passes på, fordi de har værdi langt ud i fremtiden. Vi kan arrangere mange koncerter, foredrag, udstillinger og andet i løbet af et år. Som regel er det en del af museumsarbejdet, som vi holder meget af at lave, og som vores gæster oplever som det vigtigste, vi gør på Sønderskov. Men uanset hvor spektakulære arrangementer vi laver lige nu, er alt dette glemt om 500 år. Til gengæld kan forskere og andre nysgerrige folk til den tid se, hvordan et sæt arbejdstøj fra tagpapfabrikken Phønix i Vejen så ud; de kan læse, hvem der brugte det, hvad vedkommende lavede på fabrikken, og hvornår. Det kan de, hvis vi vel at mærke gør registreringsarbejdet grundigt og gennemtænkt nu, og passer godt på genstandene i mellemtiden. Derfor er den ellers usynlige indsamling, registrering og bevaring af historiske genstande måske det vigtigste arbejde, vi laver på Museet på Sønderskov, og på de andre af landets statsanerkendte museer.

Museumsinspektør Linda Klitmøller

100 år med kvinders valgret

Baggrundshistorien til en udstilling

Mange har nok bemærket, at 2015 er et særligt jubilæumsår. I år er det 100 år siden, at mere end halvdelen af den danske befolkning fik mulighed for at deltage i den demokratiske proces. I 1915 fik to af Grundlovens fem undtagede F'er lov til at stemme, nemlig fruentimere og folkehold. Fattiglemmer, forbrydere og fjolser havde stadig ingen stemmeret.

Men stemmeret for kvinder var dog ikke helt nyt i 1915. Syv år tidligere havde kvinderne fået lov til at stemme ved kommunalvalgene, og går vi yderligere fire år tilbage, havde kvinderne lov til at udtrykke deres meninger i kirkelige spørgsmål, da de fik stemmeret til menighedsrådsvalgene. I udlandet var enkelte lande hurtigere end Danmark til at indføre den politiske valgret for kvinder. Det gælder for eksempel New Zealand, Australien, Finland og Norge. Det til trods var grundlovsændringen i 1915 en stor og betydningsfuld sejr for det danske demokrati.

Grundloven 1849

Det var et væsentligt, og formentlig også uundgåeligt skridt, da enevælden blev afskaffet i 1848. Men demokratiet havde sine begrænsninger. Ifølge Grundloven 1849 var valgretten kun for mænd over 30 år, der var uberygtede og havde dansk indfødsret. Hertil knyttede sig yderligere forhold, som begrænsede valgretten og udelukkede dem, der kaldes de fem F'er. Med Grundloven fik ca. 15% af befolkningen ret til at stemme og dermed at deltage i demokratiet.

Kvindesynet og debatterne

Fokus er her på kvinders valgret, og det er interessant at se lidt nærmere på, hvorfor kvinder ifølge tidens opfattelse ikke skulle – eller burde – inddrages i demokratiet. Kravet om valgretten kom for alvor til debat på politisk niveau i 1886, da Fredrik Bajer fra bondepartiet Venstre fremsatte forslag om kvinders stemmeret til kommunalvalgene.

Hvorfor skulle Kvinder udelukkes fra Valgretten? Hvem er det, der ere udelukkede fra Valgretten foruden Kvinder? Det er Børn og Forbrydere. (Fredrik Bajer 1886).

Bajer argumenterede for, at kvinder ikke skulle sidestilles med børn eller forbrydere, men burde betragtes som vidende og ærlige mennesker, der kunne bidrage positivt, hvis de fik stemmeret. Folketinget lod sig overbevise, men det gjorde Landstinget ikke. I Landstinget sad politikere, der havde ganske andre meninger om kvinder end Bajer:

... paa ingen Maade, at de ere særlig skikkede til Lovgivningsvirksomhed; thi rolig Overveielse og logisk Slutning turde vel være Hovedbetingelserne for med Held at kunne deltage i den. (Carl Ploug 1888).

Hertil kom argumenter om, at kvinder var psykisk umodne, og at det ikke var i samfundets interesse at bryde med den traditionelle arbejdsdeling mellem kønnene.

Kvinderne selv havde naturligvis også holdninger til spørgsmålet. Allerede et år efter Grundloven kommenterede Mathilde Fibiger kvindens position i samfundet i sin bog "Clara Raphael". Bogen var muligvis ikke et direkte svar på den nye Grundlov, men et udtryk for en fortvivlelse over de forskelle, der var for mulighederne for åndelig udfoldelse som mand og kvinde. Grundloven gjorde blot denne forskel mere tydelig med sine bestemmelser.

I årene efter kom kvindernes holdninger til udtryk gennem en lang række af kvindeforeninger. I 1871 blev Dansk Kvindesamfund stiftet, og det blev diskuteret hvorvidt kravet om valgret burde indgå i foreningens formålsparagraf. Resultatet blev, at foreningen valgte at arbejde for valgretten uden at gøre det til en officiel mærkesag. Denne løsning blev valgt, fordi Dansk Kvindesamfund opfattede sig selv som en bred forening, der varetog alle kvinders interesser. Der var derfor en frygt for, at et radikalt punkt som kampen for valgretten kunne skabe stor intern splid, da medlemmernes holdninger til spørgsmålet var mange.

Nogle medlemmer af Dansk Kvindesamfund mente, at det var en vag linje at føre i så vigtigt et spørgsmål. I protest blev Kvindelig Fremskridtsforening stiftet i 1886, og her indskrev man kvinders valgret som en del af formålsparagraffen. I 1888 holdt Johanne Meyer, der var medstifter af Fremskridtsforeningen, en tale ved Nordisk Kvindesagsmøde i København. Her fremgik det tydeligt, hvad man var utilfreds med:

Systematisk holdt nede ved religiøse og buslige Følelser er Kvinden opdraget,

men Sandheden er stærk i vore Dage, og Lyset falder tydeligt over alle officielle Løgne, hvoraf ingen er saa stor som Kvindens Opdragelse og Stilling i Samfundet, thi den omfatter over Halvdelen af Menneskeslægten, og jeg vil ønske, at jeg i dette Øjeblik ikke maa staa som en, der klager, men som en virkelig Anklager over for det Samfund, der som en Daare holder de Kræfter nede, som skulde bygge dets egen Lykke op. (Johanne Meyer, 1888).

Højskolen inspirerede

Mange af kvinderne i front for de nye foreninger havde stiftet bekendtskab med de grundtvigske højskoler. I 1894 blev Jutta Bojsen-Møller formand for Dansk Kvindesamfund, og hun havde i høj grad tilknytning til højskolemiljøet. Hun var selv med til at oprette en grundtvigsk højskole, Bojsenminde, i Sorø i 1888, og i perioden 1905-1909 arbejdede hun for broderen og folketingsmanden Frede Bojsen på Rødkilde Højskole.

Den tidligere nævnte Johanne Meyer fra Kvindelig Fremskridtsforening var også inspireret af Grundtvigs tanker. Hun drev selv en grundtvigsk friskole og drømte om at skabe en højskole for unge kvinder.

Også vore lokale højskoler fostrede folk til rækken af kvindesagsforkæmpere. Svend Høgsbro var minister, engageret i Andelsbevægelsen og medlem af Dansk Kvindesamfund, der som den eneste kvindeforening også optog mænd. Høgsbro havde stærk tilknytning til højskolemiljøet omkring Rødding Højskole, da han var født her, mens hans fader, Sofus Høgsbro, var forstander for høj-

I slutningen af 1800-tallet begyndte kvinder at gå på højskoler. Her blev de inspireret og fik blandt andet interesse for uddannelse og samfundsbatten. Sølvpilen i håret var et tydeligt tegn på, at bæreren havde en tilknytning til højskolemiljøet.

skolen. I 1862, syv år efter Svends fødsel, flyttede familien til København.

Det første kvindelige landstingsmedlem fra Vejen var også inspireret af det lokale højskolemiljø. I sine unge år blev Gudrun Vang Lauridsen stærkt inspireret og præget af de grundtvigske tanker og strømninger. I en kort periode var hun i huset hos valgmenighedspræsten Karl Povlsen i Ryslinge, og i 1896 var Gudrun på et tre måneders ophold på Askov Højskole.

Ved sit ægteskab med Olav Vang Lau-

ridsen tog ægteparret bolig i villaen Vangen i Vejen. Gudrun Vang Lauridsen deltog aktivt i miljøet, der var omkring højskolen i Askov, og hun knyttede sig tidligt til kvindekampen. I 1914 blev hun formand for valgretsforeningen for Vejen og Omegn, der i 1919 omdannedes til Dansk Kvindesamfunds Vejen kreds. Den stod hun i spidsen for ind til sin død i 1941. I 1934 kom Gudrun Vang Lauridsen i Landstinget som suppleant. Fra denne position arbejdede hun for husholdning, undervisning og kampen mod sygdom og dødelighed blandt børn i deres første leveår. Hun tilhørte det gamle Venstre, som i hendes periode gik tilbage til fordel for Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre, og i 1939 måtte Gudrun sige farvel til Landstinget.

Husholdningsskolerne, de uddannede kvinder

I 1895 oprettedes Danmarks første husholdningsskole i Sorø, og i 1902 etableredes Ankerhus Husholdningsseminarium. Bag skolerne stod endnu en kvinde fra Vejen kommune, Magdalene Lauridsen. Hun blev født i Holsted sogn i 1873 og var som 17-årig sommerelev på Askov Højskole og deltog i vævekurser på Jenny la Cours væveskole. Skolerne blev hurtigt populære, og Magdalene rejste ud for at dygtiggøre sig og bringe ny viden hjem til Danmark.

Husholdningsskolerne var et udtryk i tiden for en øget interesse i professionaliseringen af den hjemlige sfære og en form for anerkendelse af kvindens huslige arbejde. Husholdningsarbejde var ikke bare noget, man praktiserede, det krævede viden og talent. Uddannelserne på husholdningsskolerne tjente også et større formål end blot hjemmet: det var

samfundet, der nød godt af kvindernes oplysning og dygtiggørelse i køkkenet og stuen. Ved at erhverve et stort kendskab til hygiejne, gode råvarer og behandling af råt kød og grøntsager skulle uddannelserne gavne folkesundheden. Resultatet var bedre familieliv, sundere børn og stærkere mænd.

Med husholdningsskolernes fremkomst blev det huslige arbejde nu set som et egentligt arbejde. Christian Christensen nævner i hæftet "Bidrag til Husholdningsskolernes Historie" fra 1920, at en ung islandsk præstedatter til en eksamination sagde, at "*Mændene maa skaffe Pengene, og Kvinder giver dem ud*". Det var kvinderne, der styrede den hjemlige økonomi, og det krævede en økonomisk sans at få penge til at række længst muligt. Det kunne husholdningsskolerne undervise i, men undervisningen var ikke gratis, og kvinder fra mindre bemidlede hjem havde svært ved at nyde godt af skolerne.

Da Magdalene Lauridsen i 1899 rejste til England blev hun inspireret af aftenundervisningen der. Undervisningen var ikke så dyr som et skoleophold, og hun så derfor en mulighed for at nå ud til flere kvinder. Dansk Kvindesamfund støttede op om ideen og hjalp de første forsøg i gang.

I 1907 oprettede landbrugskandidat Madsen og hustruen Rebekka la Cour Madsen Baungaard Husholdningsskole ved Vejen. Ud over husholdningsfag skulle skolen også undervise i landbrugsfag, men efter nogle år viste det sig, at eleverne ikke havde interesse for det. Skolen fokuserede herefter kun på husholdningen. Levetiden blev dog

kort, da skolen i 1925 havde sit sidste hold elever.

Politisk indflydelse, men glem ej hjemmet

Husholdningsskolernes fokus på arbejdet i hjemmet knyttede an til den politiske debat blandt de mange kvindeforeninger og politikere. Både hos modstandere af og fortalere for den kvindelige valgret, var vandene delte i spørgsmålet om, hvordan og hvor meget kvinderne kunne og burde deltage i samfundet uden for hjemmets fire vægge.

Der herskede en lille frygt for, at kvinderne ville forlade de huslige sysler til fordel for deltagelse i samfundsdebatterne. Ved kvindemøderne blev det flere gange understreget, at den politiske deltagelse ikke ville påvirke de hjemlige opgaver. Kvinderne bemærkede måske de mandlige politikeres frygt for selv at skulle betjene gryder og pander.

...Jeg er overbevist om, at det vil baade savel Kvinderne som Mændene bedst, naar Kvinderne ville passe deres Køkken og Hus og lade os Mandfolk, saa vidt det gøres skal, passe de offentlige Sager. (Ahlefeldt-Lauervig, 1904)

...selv naar Kvinden fik Valgret, saa vilde der nok for hende blive Tid til ogsaa at være det for Hjemmet, som hun nu er. (Gudrun Vang Lauridsen, 1912)

Vi Kvinder vil ikke løbe fra vore Pligter i Hjemmene, fordi vi ønsker Menneskerettigheder. (Thora Knudsen, 1912)

Quinden er en Blomst, som kun dufter i Skyggen

I anledning af 100 års jubilæet har Museet på Sønderskov lavet en særudstilling i Riddersalen under titlen ”Quinden er en Blomst, som kun dufter i Skyggen”. Her belyses netop debatten om valgretten og udviklingen frem til i dag, hvor en kvinde for første gang har været statsminister i Danmark.

Udstillingen er blevet til på baggrund af et studenterprojekt, hvor stud.mag. Naja Fischer i gamle avisartikler og i referater af debatter i folke- og landstinget har fundet citater, der afspejler de mange holdninger, der var til emnet.

Udstillingen stod fra maj til november.

Museumsinspektør Nick Schaadt

Historien med hjem

Unikke julegaveidéer fra museumsbutikken

Museumsbutikken har et bredt udvalg af varer, der har et historisk indhold. Sandt at sige er det ofte nogenlunde de samme varer, man kan finde i museumsbutikker tværs over hele landet. Men den seneste tid har vi arbejdet på at udvikle tilbud, som er helt unikke for Sønderskov, og for vores egn. Vi præsenterer dem her, forud for julegavesæsonen. Vi kan nemlig godt sige lige ud, at det koster penge at drive museum. Salget i butikken er med til at hjælpe vores arbejde fremad, og er en god måde at støtte museet på.

Sønderskov bogen

Der er meget interessant læsning i den bog om Sønderskov, som er skrevet om årene frem til 2010, og som udkom i 2013. Vi har overtaget et større restparti af bogen, og derfor kan vi nu sælge den for 100,- kr.

Gesten smykket

Dette smykke er fundet i 2011 ikke

langt fra Gesten Kirke. Originalen er fra starten af 1000-tallet, og stammer fra England. Hvordan det er landet i Gesten kan vi ikke vide, men dette er tiden for Svend Tveskægs og Knud den Stores herredømme over England, og der var tætte kontakter over Nordsøen. Nogen fra Gesten har været involveret i den historie. Korsformen viser noget om ejerens religion, og det var vigtigt på den tid. Smykket sælger vi til 198,- kr.

Et billede af originalen fra Gesten. Kopien fremstår naturligvis som ny.

Havekrukkerne fra Sønderskov

Vejen Kommune har mange specielle arkæologiske fund, og Lars Grundvads serie om danefæ her i Museumsavisen giver et indblik i nogle af dem. Et af de mest unikke fund er dog de havekrukker som blev gravet ud under kælderen, da Sønderskov selv blev restaureret. Vi har forsket i dem for nylig, og i den sammenhæng samarbejdet med keramiker Lene Kersting i Rødning om at genskabe krukkerne. Det har gjort, at vi nu forstår fremstillingsprocessen meget bedre. Samtidigt kan vi udbyde krukkerne til salg. De er håndlavet efter originalerne, og er et stykke helt unik havekunst. Krukkerne er nummerede og bliver kun fremstillet i et meget begrænset antal. De koster derfor 1500,- stykket.

Lene Kerstins kopi af havevaserne fra Sønderskov sælges nu fra butikken. Arbejdsfoto fra processen.

Vægophæng

Kan mindre gøre det, så har Lene Kerstin også lavet mindre vægophæng, som viser hovedmotivet fra krukkerne. Det er de små engle, som er typiske i renæssancens og barokkens kunst. Hvert stykke er unikt. De er lavet i en enkelt og en dobbelt version, og koster hhv. 325,- og 450,- kr.

Sønderskov marmelade

Den dygtige køkkenchef Preben Madsen fra Herregårdskælderen, har lavet en serie af marmelader for museumsbutikken. Marmeladen er lavet med den samme gedigne indstilling til madlavning, som Preben lægger for dagen i alt sit arbejde. Vælg mellem jordbær, hindbær, solbær og kirsebær. Vi sælger et glas for 35,- kr.

Sønderskov honning

Ligeledes til den søde tand har vi honningen fra skolebigården i Sønderskovs have. Når man besøger haven, kan man direkte se de planter, som honningen er lavet på, ligesom man kan se de bistader, hvor honningen laves. Det er Malt Herreds Biavlerforening, som driver skolebigården, hvor nye folk kan lære om bihold og honningproduktion. Lige nu har vi en forårshonning, som er lys, mild og cremet i smagen, samt en sommerhonning, der har en mere markant honningfarve og -smag. Vi sælger skolebigårdens honning i butikken til 40,- kr. for et glas.

Skodborg glasset

I et fund fra 200-tallet nær Skodborg er der fundet et fint romersk glasbæger med to små løvehoveder. I samarbejde med vores kolleger på museet i Haderslev kan vi tilbyde dette glas, der er mundblæst og kun fremstilles i små partier. Glasset er fint til både øl og vin, og igen noget særligt for netop vores egn. Vi sælger det til 295,- kr.

Vi vil gerne sælge endnu flere varer med tilknytning til historien på vores egn, og håber derfor på mange besøg i butikken her op til jul.

De lokalhistoriske arkiver

Besøg også de lokalhistoriske arkiver. Her er en stor specialviden om egnens nyere lokalhistorie. Arkiverne er som regel drevet af frivillige.

Der er mange arkiver og lokalhistoriske foreninger i Vejen Kommune. De arbejder sammen i Arkivrådet i Vejen Kommune, og kan findes på:

www.vejen-arkivraad.dk

Arkivrådet står under ledelse af formand Anker Ravn Knudsen, Rødding.

To af arkiverne er direkte tilknyttet Museet på Sønderskov, nemlig arkiverne i Holsted og Vejen. Heraf er arkivet i Vejen bemandet med en ansat og faguddannet leder, som deler sin arbejdstid mellem arkivet og museet.

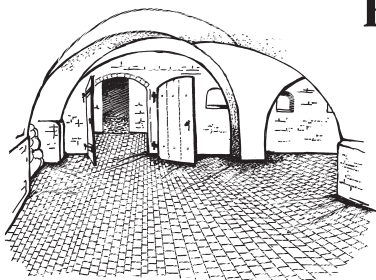
Åbningstiderne for de to arkiver ses herunder:

Vejen Lokalhistorisk Arkiv

Adresse: Østergade 2, 6600 Vejen
Telefon: 79 96 52 75
Email: vejenarkiv@sonderskov.dk
Leder: Linda Klitmøller
Åbningstid: Mandag 10-18
Tirsdag 9-13

Lokalhistorisk Arkiv Holsted

Adresse: Vestergade 17, 6670 Holsted
Telefon: 75 39 20 10
Email: holsted-lokalarkiv@mail.dk
Leder: Klaus Hansen
Åbningstid: Onsdag 14-18 eller efter aftale (ring på 75 39 23 28 eller 75 39 26 29).

Restaurant Herregårdskælderen

Museumscafé og gourmetrestaurant

Adresse: Sønderskovgårdvej 2, 6650 Brørup
Telefon: 75 38 38 45
Email: preben@sonderskov.dk
Køkkenchef: Preben Madsen
Åbningstid: se www.sonderskov.dk